

MALOSTRANSKÝ KOSTEL SV. VÁCLAVA V GEOMETRICKÉM SVĚTĚ STŘEDOEVROPSKÝCH ROTUND

JARMILA ČIHÁKOVÁ — MARTIN MÜLLER

Raně středověké rotundy jsou jednoduché, často jen fragmentárně dochované stavby, s minimem architektonických prvků umožňujících jejich uměnovědné pojednání. Za východisko návrhu podoby nedávno objevené malostranské rotundy byla zvolena snaha rozkrýt zvyklosti a myšlenkové postupy tehdejších architektů a identifikovat původní záměr tvůrce. Pro poznání tehdejších tvůrčích postupů se podařilo metodou zpětného projektu rekonstruovat konstrukční řešení půdorysů pro 28 rotund. Ačkoliv se pro raně středověkou architekturu běžně počítá s kopírováním půdorysů a imitací proporcí architektonických archetypů – klíčových staveb křesťanství a říše, pro analyzovaný soubor přinesla metoda zpětného projektu nezpochybnitelný závěr: každá ze zkoumaných staveb má originální konstrukční řešení půdorysu a v originalitě řešení spočíval zřetelný architektonický záměr. V jednotlivých fázích projektů rotund se uplatňuje překvapivě vysoká znalost geometrického umění, navazující na antickou matematiku. Díky rozpoznání pravděpodobně platných zásad pro konstrukční řešení rotund se podařilo sestavit možnou variantu půdorysných a výškových parametrů pro rotundu sv. Václava z pražské Malé Strany. Studium půdorysů rotund kromě možné podoby projektů dovolilo také vyslovit některé poznatky a navrhnout hypotézy na téma stavitelské technologie, architektonické praxe a historických souvislostí.

THE CHURCH OF ST. WENCESLAUS AT MALÁ STRANA IN THE GEOMETRIC WORLD OF CENTRAL EUROPEAN ROTUNDAS

Early Medieval rotundas are simple, often only fragmentary preserved buildings with minimum of architectonic details enabling their art historic interpretation. For the proposal of presumed appearance of recently discovered rotunda at Malá Strana an attempt was made to delve into mental processes of the architects of that time and to identify their original aims. Method of the reverse project was applied to the reconstruction of the architects' conception concerning the planning and construction for 28 rotundas as seen in their groundplans. Although in Early Medieval architecture we generally presume the routine copying design from architectonic archetypes of the key buildings of Christianity and the Empire, for the analysed complex the method of the reverse project resulted in indisputable conclusion that each of the analysed buildings had its own original architectural design and construction layout of the groundplan. The originality of the construction therefor clearly indicates an architectonic aim. In individual phases of the rotunda projects high knowledge of geometric art is applied, following classical mathematic rules. Thanks to the recognition of hypothetically valid principles of the construction layout of rotundas, a possible version of the groundplan and the elevation parameters of St. Wenceslaus rotunda at Malá Strana in Prague could be reconstructed. Besides the hypothetical forms of the projects, the study of the rotundas groundplans also enabled the formulation of some findings and to propose hypothesis on the theme of building technologies, architectonic practise and historic context.

Klíčová slova — rotunda – raný středověk – geometrie – architektura – rotundy ve střední Evropě – Praha – zpětný projekt – římská stopa – český loket – architektonický projekt – osnova – vytyčovací projekt – půdorys rotundy – výška rotundy

Key words — rotunda – Early Middle Ages – geometry – architecture – rotundas in the Central Europe – Prague – reverse project – Roman foot – Bohemian ell – architectonic project – outline – layout project – groundplan of a rotunda – height of a rotunda

V roce 2004 bylo v areálu Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy na Malostranském náměstí v Praze objeveno torzo rotundy sv. Václava s pohřbeným fragmentem její podlahy z dlaždic vyšehradského typu ve svatováclavské variantě (ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2006). Po deseti letech byly získány finanční prostředky k její prezentaci. Ta směřuje různými směry, mezi nimi k filmovému dokumentu a holografii, pro něž je zapotřebí dodat hodnověrné architektonické podklady. Protože se z rotundy dochovalo pouze torzo lodi, řešení apsidy a výškových poměrů je možné jen podle analogií. Poté, co se nepodařilo ke zpracování tohoto zadání přesvědčit žádného z oslovených stavebních historiků, nezbylo nám, než abychom se úkolu ujali sami. Výsledky našeho snažení si dovoluujeme předložit v následujícím textu.

Výzkum českých rotund je téma s více než stoletou tradicí. Milníky na cestě jejich poznávání jsou práce K. GUTHA (1924), J. CIBULKY (1934), V. RICHTERA (1943) a zejména A. MERHAUTOVÉ (1970; 1971). Rotunda jako architektonický typ je spojena se středoevropským prostorem a dobou raného středověku, kde představuje kruhovou loď s kněžištěm ve formě apsidy, tj. na východě přistavěným nejčastěji víceméně půlkruhovým prostorem pro oltář. Dle terminologie V. MENCLA (1937, 142) je rotunda asymetrická, jednostranně orientovaná centrála, zatímco kruhové stavby bez apsidy, jako románská baptisteria, centrály s nikami v síle zdi či tetrakonchy a některé karnerly nejsou rotundami, ale symetrickými centrály.¹ Toto vymezení také predikuje skladbu námi posuzovaného souboru. Základní schéma rotundy bylo realizováno v různých dimenzích, patrně s přihlédnutím k dalším atributům stavby (obr. 1). Nejstarší rotunda, z 2. poloviny 8. až 9. století,

¹ Karner není definován půdorysným, ale výškovým – dvoupodlažním – řešením s ossariem v suterénu. Některé z nich mají nadzemní prostor, určený pro bohoslužby, opatřeny apsidou a přibližují se tak rotundám (např. Perschen).